

9. РАДИОНИЦА: ПОЈАМ И ВРСТЕ НАСИЉА

ЦИЉ: упознавање са појмом и врстама насиља.

ПОСТУПАК САЗНАВАЊА:

- разликовање облика насилног понашања према врсти и интензитету,
- препознавање актера који се укључују у решавање случајева насиља, зависно од интензитета,
- освешћивање начина превенције насиља у школи.

МАТЕРИЈАЛ:

- Прилог 1 и 2 - Картице – врсте насиља по нивоима/интензитету, за сваку групу по један
- Прилог 2 - Картице – врсте насиља по нивоима/интензитету за наставника
- Прилог 3 – Подаци из истраживања о насиљу у школи
- Прилог 4 - А) Шта деца могу да предузму у случају насиља?
Б) Листа идеја, акција, модела превентивног деловања

ТРАЈАЊЕ: 45 минута

ТОК РАДИОНИЦЕ:

Корак 1 Наставник на табли напише крупним словима НАСИЉЕ и замоли ученике да наведу реч која их асоцира на насиље. Бележи одговоре ученика. Током навођења асоцијација, нема коментарисања и дискусије. У почетку ће ученици брже наводити асоцијације, али наставник треба да им остави довољно времена како би се присетили што већег броја.

Када су исцрпели асоцијације, наставник сумира одговоре: констатује да се велика група асоцијација односи на негативна осећања (бол, пониженост...), затим имамо групу одговора која се односи на врсте насиља (туча, шамар...) итд.

Корак 2 Наставник истакне да је **насиље** сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства деце/ученика. О насиљу говоримо у случају када неко неког намерно повреди и учини да се осећа лоше; када неко повреди нечије тело или осећања. Када је реч о насиљу над децом, оно може да буде учињено од стране одраслих, као и од стране саме деце. Када деца над другом децом врше насиље, у питању је **вршњачко насиље**. Насилно понашање је широко распрострањен проблем. Појављује се на свим узрастима и у свим културама. Понекад деца опонашају нечије или испољавају научено понашање.

Ученици се поделе у групе. Свака група добија картице са облицима и конкретним видовима насиља, али неразврстаним по нивоима и врстама. Задатак сваке групе је да одреди врсту насиља, групише дате облике насиља у три нивоа – према интензитету - и да да предлоге ко све треба да се укључи и реагује код сваког нивоа ученог насиља.

Напомена за наставника: потребно је претходно ученицима представити укратко да се насиље може поделити у пет врста и навести шта која врста значи.

Физичко насиље подразумева да неко повређује тело друге особе. **Емоционално/психолошко насиље** односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета/ученика. Може бити и када неко користи речи да би повредио туђа осећања. **Социјално насиље** је искључивање из групе и дешава се када се неко искључује из групних активности. **Сексуално насиље** и злоупотреба деце/ученика подразумева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла (не прихватају је, нису у стању да се са њом сагласе). **Насиље путем нових технологија** подразумева сваку комуникацијску активност сувер технологијом која се може сматрати штетном за појединца.

Корак 3 Следи излагање група, затим се одговори упореде са табелом која се налази на презентацији - уз краћу дискусију (Прилог 2).

Дискусија:

- Да ли је било тешко разврстати облике насилништва по врсти и нивоима?
- Да ли мислите да међу наставницима, родитељима и запосленима постоји свест о томе који се све облици понашања могу сврстати у насилништво?
- А међу ученицима?
- Да ли сте имали дилема да одлучите ко се све укључује у решавање случаја? Да ли вас је нешто изненадило?

Наставник истиче да се различити облици насиља углавном јављају удружено, предложена подела је само ради бољег разумевања разноврсности облика и начина манифестовања насиља (нпр. физичко насиље је увек праћено емотивним/психичким насиљем). Најчешћи облици насиља су условно сврстани на три нивоа – у зависности од интензитета, учесталости и последица које оставља (1. ниво – најблажи, 3. ниво – највише угрожавајући). Такође, у зависности од нивоа, потребно је укључити различите актере школског живота у решавање и реаговање на случајеве насиља. Први ниво насиља укључује наставника, одељењског старешину, родитеља. У одређеним случајевима може се ангажовати стручна служба школе. У другом нивоу, поред одељењског старешине, родитеља, укључује се *школски тим* за превенцију насиља (законом је обавезан), док је трећи ниво насиља такав да се укључују институције које представљају спољашњу заштитну мрежу (Центар за социјални рад, здравствене институције, полиција и сл.).

Корак 4 Наставник представља истраживања о насиљу (Прилог 3) и подстиче дискусију.

- Шта деца могу да предузму у случају насиља?
- Шта деца могу да ураде на превенцији насиља у школи?

Наставник може навести неке од активности са листе у Прилогу 4.

Прилог 1 и 2 - Картице – врсте насиља по нивоима/интензитету

(Преузето и модификовано из Приручника за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, Република Србија, Министарство просвете 2009)

ОБЛИЦИ ПОНАШАЊА – 1. НИВО (НАЈМАЊИ ИНТЕНЗИТЕТ)				
ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ЕМОЦИОНАЛНО -ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ И ЗЛОУПОТРЕБА	НАСИЉЕ ЗЛОУПОТРЕБОМ ИНФОРМАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА
Ко се укључује у решавање случаја:				

ОБЛИЦИ ПОНАШАЊА – 2. НИВО (СРЕДЊИ ИНТЕНЗИТЕТ)				
ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ЕМОЦИОНАЛНО -ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ И ЗЛОУПОТРЕБА	НАСИЉЕ ЗЛОУПОТРЕБОМ ИНФОРМАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА
Ко се укључује у решавање случаја:				

ОБЛИЦИ ПОНАШАЊА – 3. НИВО (НАЈВЕЋИ ИНТЕНЗИТЕТ)				
ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ЕМОЦИОНАЛНО -ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ И ЗЛОУПОТРЕБА	НАСИЉЕ ЗЛОУПОТРЕБОМ ИНФОРМАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Ко се укључује у решавање случаја:				

Картице - први ниво

Исећи 5 картица на којима су представљени облици из сваке врсте насиља

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
ударање чврга, гурање, штипање, гребане, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари...	исмејавање, омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање“...	добацивање, подсмеване, игнорисање, искључивање из групе или фаворизовање на основу социјалног статуса, националности, верске припадности, насилно дисциплиновање, ширење гласина...	добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално додиривање, гестикација..	узнемиравајуће „зивкање“, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта...

Картице - други ниво

Исећи 5 картица на којима су представљени облици из сваке врсте насиља.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке“, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу...	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, одбацивање, манипулисање...	сплеткарење, игнорисање, неукључивање, неприхватање манипулисање, експлоатација, национализам...	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење...	огласи, клипови, блогови, злоупотреба форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика...

Картице - трећи ниво

Исећи 5 картица на којима су представљени облици из сваке врсте насиља.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем...	заstraшивање уцењивање, рекетирање, ограничавање кретања, навођење на коришћење психоактивних супстанци, укључивање у секте, занемаривање...	претње, изолација, одбацивање, терор групе над појединцем/ групом, дискриминација, организовање затворених група (кланова), национализам, расизам...	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест...	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија...

Прилог 3: Подаци из истраживања о насиљу у школи

Преузето из „*Како спречити насиље над децом у школи/вртићу*“, Савет родитеља града Ужица, 2012, према подацима УНИЦЕФ-а

- 65% ученика је бар једном, а 24% више пута било изложено неком облику насилног понашања у периоду од три месеца.
- Дечаци су се нешто чешће од девојчица изјашњавали као насилници и нешто чешће су били изложени насиљу вршњака и одраслих.
- Најзаступљенији облици насилног понашања су: вербално насиље (вређање, исмевање), ширење лажи и сплеткарење, претње и застрашивања.
- Најчешћи облици реаговања деце на вршњачко насиље су: избегавање и враћање истом мером. Велики број ученика на насиље реагује тако што ћути.
- У 85% случајева детету жртви насиља не помогне нико! Већина ученика остаје пасивна када присуствује насиљу, нису сигурни како треба реаговати.
- Скоро четвртина ученика изјављује да су једном или више пута у последња три месеца доживели да их наставник увреди, исмеје или удари, повуче за косу, уши.
- Постоји насилна комуникација и ученика према наставницима: 25% њих сматра да је степен вербалног и физичког насиља ученика према наставницима веома изражен проблем.

Најчешће непријатности које деца доживљавају у свом окружењу

(Извештај о остваривању права детета у Републици Србији из угла деце и младих, Центар за права детета, 2013)

1. увреде од стране вршњака (76.8%)
2. намерно оштећење имовине (56.4%)
3. узнемиравање телефоном (50.7%)
4. понижавање због својих уверења и склоности (47.4%)
5. увреде од стране наставника (46.6%)
6. добијање батина ван куће (38.9%)
7. узнемиравање преко интернета (35.5%)
8. понижавање због физичког изгледа (33.0%)
9. отимање новца (20.3%)
10. отимање ужине (13.6%)
11. напад оружјем (7.6%)

Прилог 4

А) Шта деца могу да предузму у случају насиља?

Деца која трпе насиље често покушавају да то сакрију од других, јер се боје да ће их сматрати слабићима и кукавицама. Из страха да ће се ситуација само погоршати, сакривају свој положај жртве. Али и поред страха, веома је важно да насиље не остане скривено.

- Уколико чујеш да је неко дете у невољи, потражи помоћ. Ако си изложен/а насиљу, немој то чувати као тајну, чак иако те је неко натерао да обећаш да нећеш ником рећи

шта ти се дешава. Ове тајне се не смеју чувати. Сигурно имаш бар једну особу у коју имаш поверења, нпр. родитеље, старатеље, пријатеља, наставника, школског педагога или психолога. Обрати им се! Заједно нађите начин да се то више не дешава.

- Никада немој помислити да си ти крив/а за насиље које ти се дешава, да си га некако „заслужио/ла“ и да ће неко мислити ружно о теби ако се сазна шта ти се догодило. Ако о томе проговориш, тиме ћеш показати своју снагу.
- Уколико знаш да је неко дете изложено насиљу, разговарај с њим, покушај да га убедиш да потражи помоћ и помози му у томе. Као заштиту од насиља, можете у својим одељењима направити правила која ће сви поштовати, можете разговарати о насиљу на часовима одељењске заједнице, на Ученичком парламенту, можете се учити ненасилној комуникацији, градити пријатељску атмосферу у школи и бити пријатељи једни другима!
- Ћутљива већина – можда ниси трпео/ла насиље, али си у прилици да често гледаш своје вршњаке који су му изложени. До сада ниси реаговао/ла јер ниси знао/ла шта да учиниш да га спречиш. Управо нереаговање већине подстиче насилника, подстиче насиље.
- Уколико приметиш насиље, реагуј – пријави учитељу, одељењском старешини, педагогу, психологу школе! Они ће даље предузети све неопходне мере да те заштите, обавестиће школски тим за заштиту од насиља, а ако буде било потребе, тим ће укључити друге службе на нивоу Града (полицију, здравствене установе, Центар за социјални рад и др.).

Б) Листа идеја, акција, модела превентивног деловања

(Преузето из Приручника за примену протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно – васпитним установама, Република Србија, Министарство просвете 2009). На овом месту наведени су само неки примери из Приручника, сопственом креативношћу и промишљањем ученици могу смислити низ изузетних акција и активности за промоцију ненасиља у школи.

Активности у којима су укључена деца:

- Недеља посвећена активностима против насиља
- Дан толеранције
- Дани пријатељства
- Недеља различитих култура
- Месец лепих речи
- Недеља лепих порука
- Отворена школа
- Хуманитарне акције
- Одређен део школе (кутак) посвећен теми ненасиља
- Кутија поверења
- Рубрика у школском часопису
- Страна на сајту школе
- Зидне новине
- Маркирање ризичних места у школи и око ње

- Маркирање ризичних догађаја, датума и дефинисање превентивних мера
- Спортска такмичења и фер-плеј турнири
- Кооперативни турнири и такмичења
- Квизови
- Интернет перформанси
- Виртуелне / ел.презентације, брошуре, приручници, игрице за превенцију насилног понашања
- Школски зид за графите
- Интерне школске радио-станице (разглас), инфо-програми
- Ученичке журке и прославе са саморегулацијом дисциплине
- Ученичко саветовалиште и центар за медијацију
- Школски СОС телефон
- Упознавање са различитим културама у свим облицима рада и путем свих врста медија
- "ТОП Листа" – саговорника и тема за сусрете - обавезно укључити децу у избор тема (као и родитеље) (у понуди саговорника могу да буду : представници центра за социјални рад, правосуђа, здравства, МУП-а, стучњак у овој области, родитељ...)
- Форум театар и други облици партиципаторне драме и интерактивног израза у уметности (игрокази, скичеви позоришне представе деце, анимације, перформанси, инсталације, интерактивне изложбе и сл.)
- Обележавање пригодних датума - Дан школе. Дечја недеља итд.
- Посете пригодним позоришним и биоскопским представама (разговор о томе, цртежи, дебате...)
- Изложбе (ликовни, литерарни радови, примењена уметност...)
- Такмичења (нпр. Ко је бољи навијач, Бон тон навијача...)
- Топ листа "најлепших" поступака, речи...
- Акције Ученичког парламента
- Вршњачка медијација

Активности у којима су укључени одрасли (родитељи, наставници):

- Организовање сусрета деце и запослених са експертима за област превенције насиља (лекари, психолози, СОС волонтери)
- Израда лифлета, брошура
- Објављивање примера добре праксе (часописи, сајтови, шк. новине)
- Подстицање и награђивање актера добре праксе (разглас, сајт, пригодне награде...)
- Промоција литературе о овој теми (или текстова из часописа, новине, превођење текстова са страних сајтова, часописа и сл., формирање специјалне библиотеке за запослене и родитеље)
- Постери
- Видеотека за ЦД верзијама поучних играних филмова са темом насиља у породици, међу младима и сл.
- Организовање дебата, округлих столова, трибина са темом превенције насиља
- Секција за развијање толеранције
- Час ОС/ОЗ
- Хуманитарне акције и мере солидарности за угрожене породице

Прилог 5 - Додатни материјали (линкови на кратким видео записима)

- Погледајте кратки филм То су само коментари (Све боје интернета, епизода 4):
<https://www.youtube.com/watch?v=fk2-JCfio7Y&t=27s>
- Погледајте кратки филм Стоп дигиталном насиљу (Све боје интернета, епизода 5):
https://www.youtube.com/watch?v=VWzfyLCO_Gc
- Погледајте кратки филм: Тагована: <https://www.youtube.com/watch?v=f4rNvDaYDrc>
- Погледајте кратки филм: Чарли и Дикси:
<https://www.youtube.com/watch?v=kBPHNpfSxXs>
- Погледајте: Речник за дигитално доба 21 – речник који представља скуп појмова и фраза које се користе у информационо-комуникационим технологијама:
<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/recnik/>
- Погледајте: приручник МПНТР: Дигитално насиље – превенција и реаговање у коме се налазе предлози радионица за рад с децом и младима за наставнике и вршњачке едукаторе:
<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-interaktivni.pdf>